

Sídlíště lidu s moravskou malovanou keramikou v Olomouci–Řepčíně

Eva Pospíšilová

Tento příspěvek vznikl po laskavém svolení vedoucího výzkumu M. Kalábka.

Úvod

V letech 2004 až 2005 při stavbě rychlostní komunikace R 35 probíhal záchranný archeologický výzkum na polykulturní lokalitě Olomouc–Řepčín, trať „Horní nivy“. Na lokalitě bylo zjištěno velké množství archeologických objektů náležejících do několika období pravěku, zejména do eneolitu, do starší a střední doby bronzové, latěnu, mladší a pozdní doby římské, starší a střední doby hradištní a také do novověku (KALÁBEK 2008).

Lokalita Olomouc–Řepčín, trať „Horní nivy“ je situována v mírně zvlněném terénu na SZ okraji města v nadmořské výšce 251 m.n.m. Na západ od lokality se nacházejí vrchy Vinohrádky (274 m) a Dílový vrch (282 m), na jih vrchy Hliníky (265 m). Směrem na severní a východní stranu postupně terén klesá a není nijak chráněn. Na mapě ZM ČR 1:10 000, list 24–22–19, v souřadnicích západní sekční čára (mm): jižní sekční čára (mm) – 20:348; 55:325; 85:357 (obr. 1) (BÉM 2007; KALÁBEK 2008). Geomorfologicky lze lokalitu označit jako část Hornomoravského úvalu, který patří do oblasti Západní Vněkarpatské sníženiny (DEMEK 1965, 222). Lokalita je tvořena váťými sprašemi a sprašovou hlínou svrchnopleistocenního stáří (HRUBEŠ 2007, 20).

Popis a charakteristika objektů

Obj. 302 – jáma nepravidelného kruhového půdorysu s nepravidelnými, konvexními stěnami a dnem pravidelným. Maximální průměr 2,44 m a max. hloubka 1,08 m. Výplň tvořilo 5 vrstev:

1. uloženina 1110 – tvořila ji tmavě hnědá prachová hlína o síle 1,08 m. *Obsah: fragmenty keramiky (2 ks).*

2. uloženina 1111 – tvořila ji světle šedá žluť jílovité hlíny. Max. síla 0,42 m. Výplň bez nálezů.

3. uloženina 1112 – prachová hlína středně hnědé barvy o síle 0,22 m. Výplň bez nálezů.

4. uloženina 1113 – prachová hlína středně šedé barvy o mocnosti 0,10 m. Výplň bez nálezů.

5. uloženina 1114 – tvořila ji světle žlutá hlína o mocnosti 0,26 m. *Obsah: malé kameny (2 ks).*

Datování: kultura s moravskou malovanou keramikou II. stupně.

Obj. 304 (foto 1) – soujámí s orientací SZ–JV pravidelného, oválného půdorysu se stěnami přímými, nepravidelnými a dnem pravidelným, zvlněným. Max. průměr 6,25 m a max. hloubka 0,42 m. Výplň objektu tvořilo 5 vrstev:

1. uloženina 1116 – tvořila ji tmavě šedá hlína o síle 0,42 m. *Obsah: střední fragmenty keramiky (338 ks), malé fragmenty mazanice (12 ks), zvířecí kosti (29 ks), kameny střední velikosti (7 ks), znotěrka (1 ks) a štípaná industrie (1 ks).*

2. uloženína 1171 – tvořila ji středně ulehlá prachová hlína tmavě hnědé barvy o mocnosti 0,28 m. *Obsah: fragmenty keramiky (51 ks), fragmenty mazanice (7 ks) a zvířecí kosti (10 ks).*

3. uloženína 1172 – tvořila ji středně ulehlá tmavě hnědá prachová hlína a max. síle 0,20 m. *Obsah: fragmenty keramiky (5 ks) a štípaná industrie (1 ks).*

4. uloženína 1173 – tvořila ji středně ulehlá tmavě černá šed' prachové hlíny o síle 0,84 m. *Obsah: fragmenty keramiky (14 ks).*

5. uloženína 1174 – prachová hlína středně ulehlá tmavě hnědé barvy o mocnosti 0,42 m. *Obsah: malé fragmenty keramiky (37 ks) a zvířecí kosti (41 ks).*

Datování: kultura s moravskou malovanou keramikou II. stupně.

Obj. 307 – jamka orientovaná S–J s pravidelným, oválným půdorysem, stěnami pravidelnými, přímé a dnem rovným, pravidelným. Max. délka 0,52 m, šířka 0,46 m a hloubka 0,16 m. Výplň (uloženína 1119) tvořila tmavě hnědá prachová hlína s mocností 0,16 m. *Obsah: fragmenty keramiky (2 ks).* Datování: kultura s moravskou malovanou keramikou II. stupně.

Obj. 308 – jáma s kruhovým půdorysem, stěnami pravidelnými, konvexními a dnem pravidelným, rovným. Max. průměr 1,56 m a max. hloubka 0,96 m. Výplň (uloženína 1120) tvořila tmavě hnědá prachová hlína o mocnosti 0,96 m. *Obsah: fragmenty keramiky (6 ks) a zvířecí kosti (6 ks).* Datování: kultura s moravskou malovanou keramikou II. stupně.

Obj. 311 – jáma orientovaná SSV–JJZ s pravidelným, oválným půdorysem, se stěnami nepravidelnými, stupňovitými a dnem pravidelným, zvlněným. Délka 1,6 m, šířka 1,44 m a hloubka 0,70 m. Výplň (uloženína 1126) tvořila tmavě hnědá žlut' prachové hlíny o síle 0,70 m. *Obsah: fragmenty keramiky (43 ks) a mazanice (20 ks).* Datování: kultura s moravskou malovanou keramikou II. stupně.

Obj. 317 – jamka orientovaná SV–JZ s pravidelným, oválným půdorysem, stěny pravidelné, přímé a dno pravidelné, rovné. Délka 0,40 m, šířka 0,28 m a hloubka 0,20 m. Výplň (uloženína 1132) byla tvořena tmavě hnědou prachovou hlínou s mocností 0,12 m. *Obsah: fragment keramiky (1 ks).* Datování: kultura s moravskou malovanou keramikou II. stupně.

Obj. 323 – jáma orientovaná V–Z s pravidelným, oválným půdorysem, stěnami pravidelnými, přímými a dnem pravidelným, zvlněným. Délka 1,7 m, šířka 1,5 m a hloubka 0,30 m. Výplň (uloženína 1138) tvořila tmavě hnědá prachová hlína s mocností 0,30 m. *Obsah: fragmenty keramiky (4 ks) a kámen (1 ks).* Datování: kultura s moravskou malovanou keramikou II. stupně.

Obj. 367 (foto 2) – hliník – byl tvořen 2 výkopy:

–výkop 2539 – pravidelný, kruhový půdorys, stěny nepravidelné, ale přímé a dno pravidelné, zvlněné. Průměr 15,5 m a hloubka 0,44 m. Výplň (uloženína 1192) tvořila prachová hlína tmavě hnědé barvy s mocností 0,44 m. *Obsah: fragmenty keramiky (25 ks) a mazanice (3 ks).*

–výkop 2540 – orientovaný V–Z s půdorysem pravidelným, oválným, stěnami nepravidelnými, konvexními a dnem pravidelným, stupňovitým. Průměr 3,20 m a hloubka 0,15m. Výplň (uloženína 1193) tvořila středně ulehlá prachová hlína tmavě hnědé barvy s mocností 0,86 m. *Obsah: fragmenty keramiky (51 ks), mazanice (32 ks), středně velké kameny (2 ks) a zvířecí kosti (4 ks).*

Datování: kultura s moravskou malovanou keramikou II. stupně.

Obj. 405 – jáma pravidelného, oválného půdorysu, se stěnami pravidelnými, přímými a s dnem pravidelným, rovným. Max. délka 1,50 m, šířka 1,10 m a hloubka 0,14 m. Výplň objektu (uloženina 1232) tvořila středně ulehlá tmavě hnědá hlína o síle 0,14 m. Výplň bez nálezů. Datování: kultura s moravskou malovanou keramikou II. stupně.

Obj. 450 – jáma s pravidelným, kruhovým půdorysem, se stěnami pravidelnými, konvexními a se dnem pravidelným, rovným. Průměr 2,06 m a hloubka 0,90 m. Výplň objektu tvořily 3 vrstvy:

1. uloženina 1286 – tvořila ji středně ulehlá tmavě hnědá prachová hlína o síle 0,30 m. *Obsah: fragmenty keramiky (2 ks), zrnotěrka (1 ks) a zvířecí kost (1 ks).*

2. uloženina 1287 – tvořila ji středně ulehlá prachová hlína tmavě hnědé žlutě s mocností 0,36 m. Výplň bez nálezů.

3. uloženina 1288 – tvořila ji středně ulehlá tmavě hnědá prachová hlína se sílou 0,44 m. Výplň bez nálezů.

Datování: kultura s moravskou malovanou keramikou II. stupně.

Výzkumem bylo zjištěno, že na lokalitě Olomouc–Řepčín, „Horní nivy“, převažují mělce do podloží zahloubené objekty kruhového až oválného tvaru. Celkem bylo prozkoumáno 10 objektů sídlištního charakteru, patřících kultuře s moravskou malovanou keramikou a datované do II. stupně. Mezi objekty převažují jámy, které mohly být součástí obytných komplexů a nebo se také mohlo jednat o jámy hospodářského charakteru, které měly funkci zásobní nebo odpadní. Na této lokalitě se půdorysy obytných staveb nepodařilo doložit. Odkrytý hliník (obj. 367) je dokladem výrobní činnosti na tomto sídlišti.

V objektech převažoval keramický materiál (583 ks), objevují se zde také malé fragmenty mazanice (75 ks), fragmenty kamenů malé a střední velikosti (12 ks) a početné bylo zastoupení zvířecích kostí (91 ks). Dva kusy štípané industrie byly nalezeny v objektu 304 a v objektech 304 a 450 byly nalezené 2 zrnotěrky.

Charakteristika nalezeného materiálu a datování

Z objektů s MMK, zkoumaných na lokalitě Olomouc–Řepčín, „Horní nivy“, pochází dohromady 756 kusů archeologického materiálu. Nejpočetněji je zastoupena keramika (583 ks), zvířecí kosti (91 ks) a mazanice (75 ks). Dále byly v objektech nalezeny kameny (12 ks), štípaná industrie (2 ks) a zrnotěrky (2 ks).

Poměrně jednotný charakter má keramický materiál, který se však i přes svou fragmentárnost vyznačuje typickými znaky pro období časného eneolitu a fázi IIb kultury s MMK. Při popisu keramického materiálu jsem používala Numerický kód moravské malované keramiky (PODBORSKÝ, V. – KAZDOVÁ, E. – KOŠTUŘÍK, P. – WEBER, Z. 1977).

Na keramickém materiálu převažují odstíny okrové, hnědé a černé barvy. Šedavé zabarvení se vyskytuje jen u malého počtu fragmentů. Objevují se tmavší šedé nebo černé skvrny vzniklé po nepravidelném vypálení.

Do keramického těsta byly nejčastěji přidávány drobné kamínky, ale objevily se i střepy s příměsí písku a větších kamínků. Povrch střepů je nejčastěji hlazený a přirozený a jemně modelovaný, přirozený, méně častý byl povrch hrubě modelovaný, přirozený a nejméně pak zrnitý, hrubě naturální.

Nepodařilo se zrekonstruovat žádný celý tvar, nicméně v rozpoznatelné škále keramických fragmentů se nejčastěji objevují pravděpodobně mísy. Převažují mísy s rozvěvenými plecemi (obr. 2:4) a kónické mísy (obr. 2:3 a obr. 3:6). Dalším keramickým tvarem jsou hrnce s kulovitým tělem (obr. 2:6) a klasický hrnec (obr. 3:3), pohárky s kulovitým tělem (obr. 2:1) a putny (obr. 3:1).

Okraje nádob jsou nejčastěji zaostřené a zaoblené. Dále se také objevují okraje rovné, límcovité a seřiznuté. Plasticovou výzdobu zastupují výčnělky. Nejčastěji se objevuje výčnělek typu soví hlavička (obr. 2:1, 4, 6, obr. 3:2, 3, 6 a obr. 4:2, 3), dále také vysedlé výčnělky (obr. 4:6), kuželovité, svisle protáhlé (obr. 4:5) a bochánkovité (obr. 4:1). Výčnělky se vyskytují nejčastěji na výduti, pod okrajem, na okraji a nejméně na hrdle. Vhloubená výzdoba se omezuje pouze na elipsovité záseky na okraji (obr. 2:2, 3, 4 a obr. 3:3, 6) a v jednom případě na hrdle (obr. 3:4). Rytá výzdoba je tvořena soustavou nepravidelných rýh (obr. 3:5) a objevila se v jednom případě. Mezi fragmenty se objevily střepty s rohatými uchy (obr. 3:1 a obr. 4:4) nejčastěji ve variantě stlačené s otvorem (obr. 3:1) a v jednom případě se objevilo i rohaté ucho protáhlé s otvorem (obr. 4:4), a také jedno obloukovité ucho (obr. 2:5).

Zvířecí osteologický materiál vyhodnotila M. NÝVLTOVÁ–FIŠÁKOVÁ z Archeologického Ústavu AV ČR Brno (tab.1). Na tomto sídlišti bylo nalezeno celkem 91 fragmentů kostí. 14 z nich patřilo turu domácímu a ostatní se nepodařilo identifikovat. Podle velké fragmentárnosti osteologického materiálu a zastoupení jednotlivých částí kostry je pravděpodobné, že se jedná o kuchyňský odpad a nepotřebný materiál. Osteometrie byla provedena, ale nebyla hodnocena vzhledem k nepřesnému chronologickému zařazení materiálu (NÝVLTOVÁ–FIŠÁKOVÁ 2007, 28–29).

Z dalších nálezů byla získána mazanice, dva kusy štěpané industrie a dvě zrnotěrky. Tento materiál bohužel nebyl podroben odborným analýzám.

Závěr

Objekty nalezené v Olomouci–Řepčíně „Horní nivy“ se můžou pravděpodobně interpretovat jako pozůstatky sídelního areálu kultury s moravskou malovanou keramikou v období raného eneolitu. Celkem zde bylo prozkoumáno 10 objektů. Objekty 302, 304, 307, 308, 311, 317, 323, 405 a 450 reprezentují sídlištní jámy kruhového a oválného půdorysu nejspíše hospodářského charakteru. Objekt 367 byl interpretován jako hliník a mohl být využíván k výrobní činnosti na tomto sídlišti.

Poměrně husté osídlení kultury s moravskou malovanou keramikou v centru Olomouce a jeho blízkém okolí, např. Olomouc–Nemilany (KALÁBEK 2006, 131), Olomouc–Hejčín (VRÁNA 2006, 131), Olomouc–Neředín (PEŠKA – ŠRÁMEK 2004, 129), u kostela sv. Mořice, na Michalském a Václavském návrší, na Dolním náměstí, v Pekařské ulici (PROCHÁZKOVÁ 2002, 11–12), svědčí o faktu, že naše poznatky o skutečném rozsahu a struktuře osídlení této kultury jsou velmi kusé. Skutečný počet lokalit lze zjistit pouze podrobnou průzkumnou činností. Na základě podrobného průzkumu bude možné získat skutečný přehled o kultuře s moravskou malovanou keramikou v Olomouckém kraji a prohloubení znalostí o osídlení ve II. stupni.

objekt	výkop	ulože- nina	inventární číslo	druh kosti	druh zvířete
304	2518	1171	33/2004–1171–17	2 fragmenty proximální poloviny menisku	tur domácí
304	2518	1171	33/2004–1171–17	fragment žebra	tur domácí
304	2518	1171	33/2004–1171–17	7 fragmentů kostí a žeber	neidentifikovatelné
304	1666	1116	33/2004–1116–79	4 fragmenty M3 spodní	tur domácí
304	1666	1116	33/2004–1116–79	spodní molár	tur domácí
304	1666	1116	33/2004–1116–79	rostoucí spodní P2	tur domácí
304	1666	1116	33/2004–1116–79	23 fragmentů kostí	neidentifikovatelné
304	2521	1174	33/2004–1174–9	M3, M2, P1 a P2 spodní	tur domácí
304	2521	1174	33/2004–1174–9	37 fragmentů kostí	neidentifikovatelné
308	1670	1120	33/2004–1120–6	5 fragmentů kostí	neidentifikovatelné
308	1670	1120	33/2004–1120–6	distální polovina tibie	tur domácí
367	2540	1193	33/2004–1193–11	4 fragmenty kostí	neidentifikovatelné
450	2630	1286	33/2004–2630–3	fragment kosti	neidentifikovatelné

Tab. 1. Osteologický materiál z lokality Olomouc–Řepčín, Horní nivy. Autorka: RNDr. M. Nývltová – Fišáková, PhD..

Prameny

- KALÁBEK, M. 2008: Nálezová zpráva ze záchranného archeologického výzkumu Řepčín 1, uloženo v Archívu AÚ AV ČR v Brně, č.j. 1102/08.
- NÝVLTOVÁ–FIŠÁKOVÁ, M. 2007: Zpráva a analýze zvířecího osteologického materiálu Řepčín 1. Nálezová zpráva ze záchranného archeologického výzkumu Řepčín 1, uloženo v Archívu AÚ AV ČR v Brně, č.j. 1102/08.

Literatura

- BÉM, M. 2007: Nadzemní stavby středodunajské mohylové kultury na lokalitě Olomouc–Řepčín. In. Bém, M. – Peška, J. (eds): Ročenka 2007, Olomouc, 106–140.
- DEMEK, J. a kol. 1965: Geomorfologie českých zemí, Praha.
- HRUBEŠ, M. 2007: Vysvětlivky k základní geologické mapě České republiky 1:25 000, kladový list 24 – 224 Olomouc, Praha.
- KALÁBEK, M. 2006: Olomouc (Nemilany, okr. Olomouc), Přehled výzkumů 47, Brno, 131.
- PEŠKA, J. – ŠRÁMEK, F. 2004: Olomouc (k. ú. Neředín, okr. Olomouc), Přehled výzkumů 45, Brno, 129.
- PODBORSKÝ, V. – KAZDOVÁ, E. – KOŠTUŘÍK, P. – WEBER, Z. 1977: Numerický kód moravské malované keramiky, Brno.

- POSPÍŠILOVÁ, E. 2009: Sídliště lidu s moravskou malovanou keramikou v Řepčíně, část Olomouce, diplomová práce, Opava.
- PROCHÁZKOVÁ, P. 2002: Pravěk a protohistorie. In: Olomouc, Malé dějiny města, Olomouc.
- VRÁNA, J. 2004: Olomouc (k.ú. Hejčín, okr. Olomouc), Přehled výzkumů 45, Brno, 144–145.

Summary

The settlement of people with the Moravian painted ceramic in Olomouc–Řepčín

Eva Pospíšilová

In the years 2004 and 2005 during the construction of the speed road R 35, the relief archaeological research was carried out on the polycultural settlement Olomouc–Řepčín „Horní Nivy“. The locality was settled since to primeval times to early historical times.

The settlement can be found on the north–west edge of the town, between the cemetery of Olomouc and the municipality Křelov on a good loess subsoil. The locality is 251 m above the sea level. To the west of the locality there are „The Vinohrádky hills“ (274 m), „Dílový Hill“ (282 m) and to the south there are „The Hliníky Hills“ (265 m)

Altogether 10 objects belonging to the Moravian Painted Ware Culture have been researched on. The pits which could serve for waste or stock prevail among the objects. Ground plans of the houses have not been recorded. The clay pit (object Nr. 367) means the evidence of production activity at this settlement. The ceramic material and animal bones prevail in the objects, then there have been found: daub clay, stones, chipped industry and graingrinders.

The found collection of material gives evidence about agricultural character of the settlement and can be dated to the phase II.B.

Captions

Fig. 1. Olomouc – Řepčín „Horní Nivy“. Site location, scale of 1:10 000. By M. Kalábek.

Picture 1. Olomouc – Řepčín „Horní nivy“ 2004–2005. A ground plan of feature 304. By M. Kalábek.

Picture 2. Olomouc – Řepčín „Horní nivy“ 2004–2005. A ground plan of feature 367. By M. Kalábek.

Fig. 2. Olomouc – Řepčín „Horní nivy“. Selection of pottery found in 2004 and 2005. By E. Pospíšilová.

Fig. 3. Olomouc – Řepčín „Horní nivy“. Selection of pottery found in 2004 and 2005. By E. Pospíšilová.

Fig. 4. Olomouc – Řepčín „Horní nivy“. Selection of pottery found in 2004 and 2005. By E. Pospíšilová.

Table 1. Osteologic material from Olomouc – Řepčín, „Horní nivy“ site. By M. Nývltová – Fišáková.

Foto 1. Olomouc–Řepčín, Horní nivy 2004–2005. Půdorys objektu 304.
Foto: M. Kalábek.

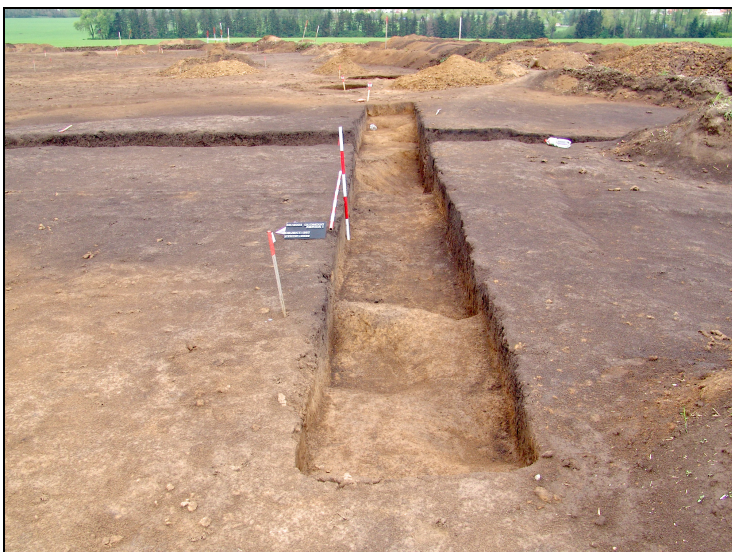
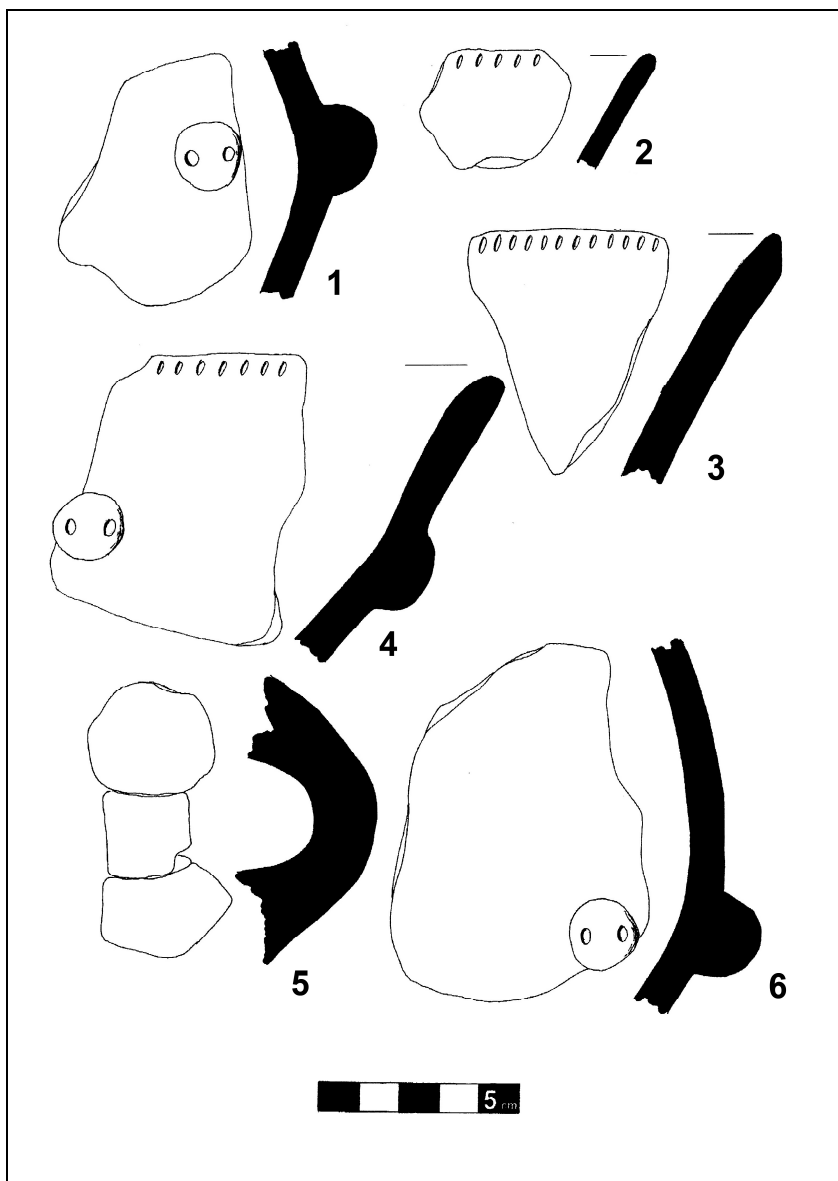
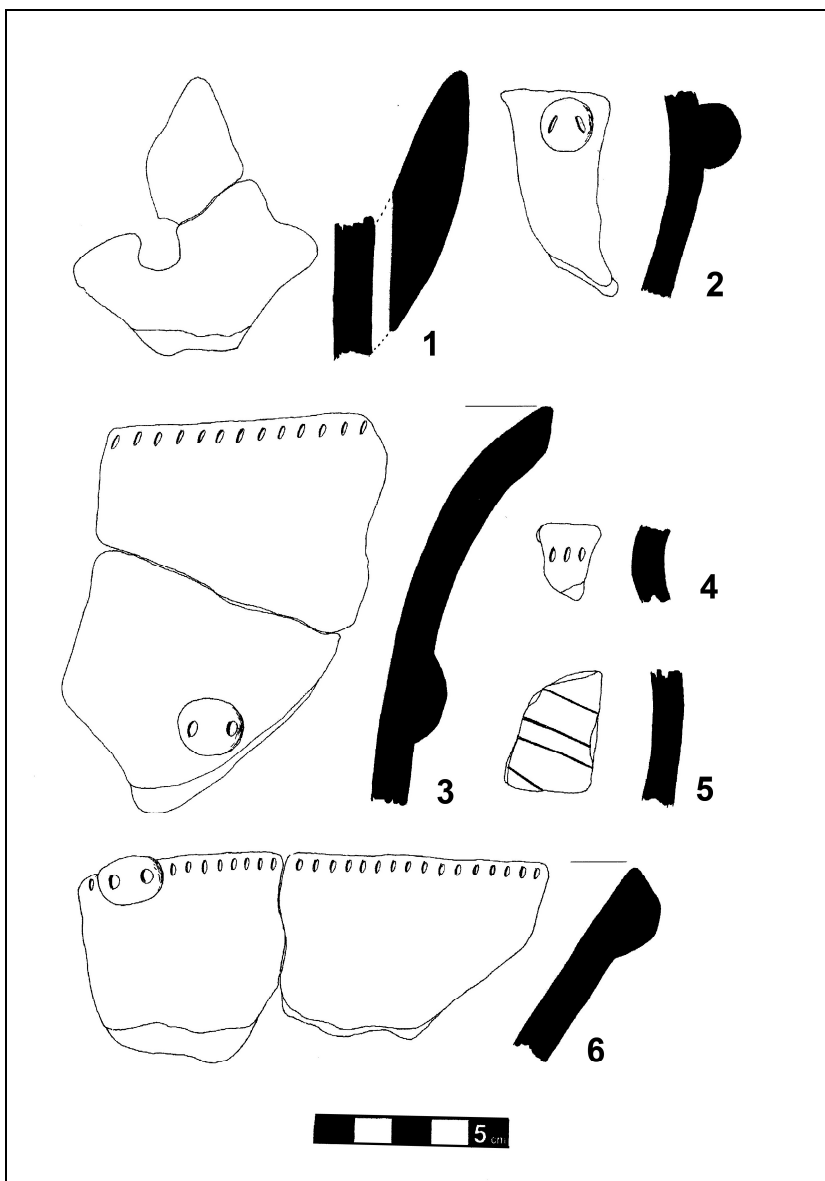

Foto 2. Olomouc–Řepčín, Horní nivy 2004–2005. Půdorys objektu 367.
Foto: M. Kalábek.

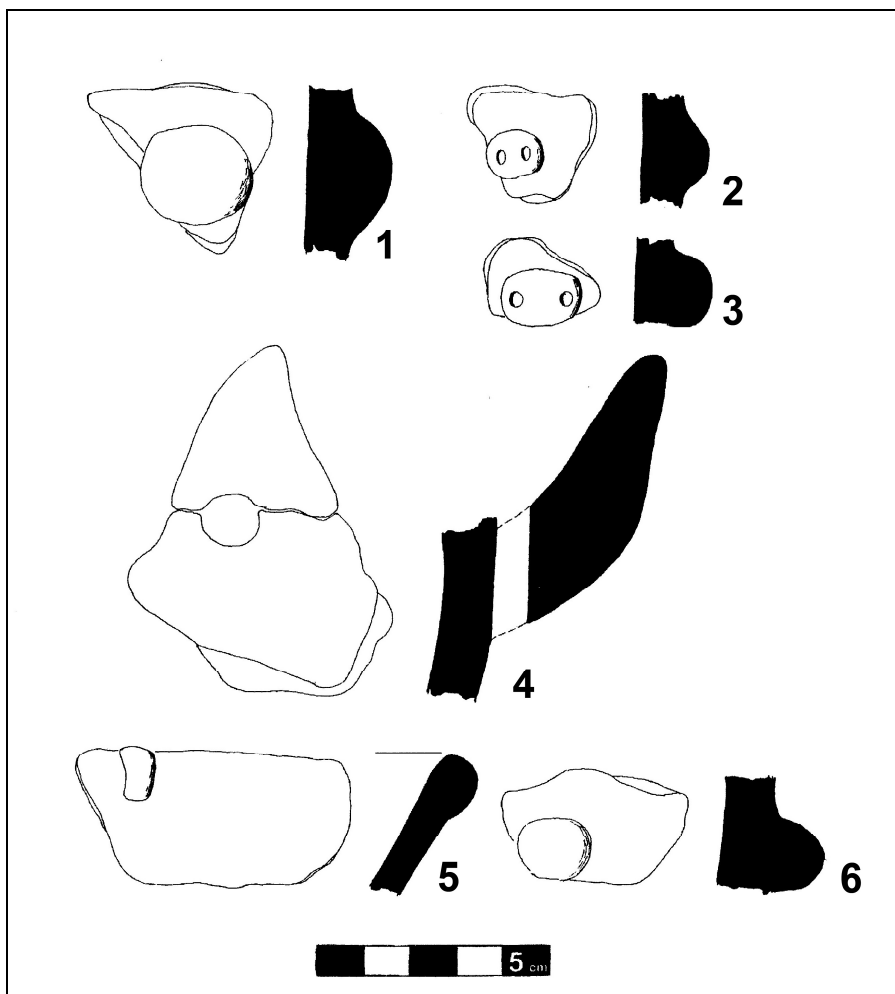

Obr. 2. Olomouc-Řepčín, Horní nivy. Výběr keramického materiálu nalezeného v letech 2004 a 2005. Kresba: E. Pospíšilová.

Obr. 3. Olomouc-Řepčín, Horní nivy. Výběr keramického materiálu nelezeneho v letech 2004 a 2005. Kresba: E. Pospíšilová.

Obr. 4. Olomouc-Řepčín, Horní nivy. Výběr keramického materiálu nalezeného v letech 2004 a 2005. Kresba: E. Pospíšilová.